

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԳՈՅՆԵՐԵՐԻՑԱՆՑ

(1250? - 1315?)

Կրիլիկոյ, յատկապէս Սկեռայ վանքին մէջ ծաղկող նշանաւոր Գրիշներէն մին է Ստեփանոս Քաչն։ Գոյնեքերիցանց կայ-թառօնցի կամ կայծառօնցի։ Ծնած է հաւանաբար ժ. Գ. դարու կիսուն։ Ուսած է Սկեռացի կամ Լամբրոսոնցի Գէորգ վարդապետի ձեռքին տակ, մնալով անոր մօտ 18 տարի, և հիմնովին տիրանալով մասնաւորաբար գրչութեան արուեստին։

Իր խնդրանքով Գէորգ Սկեռացի գրած է երկու խրատներ։ Խրատ վասն Հանգամանաց Հեգից և Առողջանութեանց, և Խրատ Գրչութեան։

Գոյնեքերիցանցի գրչագրական գործունէութիւնը կ'ընդգրկէ երեք տասնամակներ, նախ Կրիլիկոյ մէջ 1285-1307, և ապա Մաղուսայի (Յոմակուսթա) մէջ, Կիպրոս, 1307-1314։ Իր օրինակած ձեռագիրներէն մեզի հասած են մօտ տասնեակ մը մատենաներ։ Իր կարգին Ստեփանոս Քաչնայ հասցուցած է ընտիր Գրիշ մը՝ վահրամ Սարկուազ։

Ստեփանոս Գոյնեքերիցանց առհասարակ գրած է մագաղաթի վրայ, ընտիր բոլորգրով, կրօնական բովանդակութեամբ երկեր։ Կը դասաւորենք ժամանակագրական կարգով։

1. — 1288. — Սկեռացի Գէորգ վարդապետի աշակերտներէն իշատաւոր Դպիր փափաքած է ունենալ Աստուածաշունչ մը։ Հին կտակարանի առաջին մասը գրած է ինքը (1285)։ Նոր կտակարանը ստացած է իր քնդին Աստուածատուր քահանայի օժանդակութեամբ։ Ստեփանոս Գոյնեքերիցանց ալ գրած է մարգարէական մատենաները և սրբադրքերէն մէկ քանին։ Այս Աստուածաշունչը երբեմն կը գտնուէր ի Պրուսոյ։

2. — 1290. — Մագաղաթեայ Աւետարան մը. օրինակած է Արմէնի Անապատին մէջ, Կոստանդին քահանայի համար։ Այս Աւետարանը ասենօք կը գտնուէր Սիւս։

3. — 1292. — Մագաղաթեայ Աստուածաշունչ, գաղափարած է իրեն համար, փաք բոլորգրով, իր ուսուցչին Գէորգ Սկեռացիի և անոր աշակերտին իշատաւոր Դպրի օրինակներէն։ Էջմիածնի Մատենադարանին մաս կը կազմէր նախապէս։

4. — 1297. — Աստուածաշունչ, օրինակած է Սմբատ Թագաւորի և Գրիգոր Անաւարդեցի կաթողիկոսի օրով։ Գիրքս երբեմն կը գտնուէր Եւդոկիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցին։

5. — 1297. — Օրինակած է Եսայիայ մարգարէութեան գիրքը, Ասանայի Ս. Ղազար եկեղեցին կանգնող Ոսկեհեր քահանայի բաղձանքով։ Ձեռագիրս այժմ կը գտնուի ի Ս. Յակոբ 356 թուահամարի տակ։

6. — 1300. — Հին կտակարանի երկբորդականն գրքերը — Եսթեր, Յուդիթ, Տովբիթ, Ա. Բ. և Գ. Մակարայեցիք — և զանազան ծառեր. օրինակած է իրեն համար։ Այս գիրքը այժմ կը գտնուի Ս. Յակոբեանց Ձեռագրատան մէջ, երկու հատորի բաժնուած. ծառնախրը թուագրուած 368, իսկ Հին կտակարանի Մատենքը 369։

7. — 1310-1312. — Մաղուսայի մէջ, Կիպրոս, օրինակած է Գործք Առաքելոց հանգերձ կաթողիկէ Թղթովք (1310) և Աւետարան ըստ Յովհաննու (1312), Կիպրոսի սինէջալէս տիկին Ալիծի հրամանով։ Այս ձեռագիրը կը գտնուէր Կերլա՝ թուագրուած 31։

8. — 1314. — Դարձեալ վերոյիշեալ տիկին Ալիծի հրամանով Մաղուսայի մէջ օրինակած է Սաղմոսարան մը և զանազան գլուխներ ժամագրքի, ծառցի և Գոնձարանի վերաբերեալ. ինչպէս նաև Թովմաս Ագուինացիի Յաղագս Զօդուածոյ Հաւատոյ երկը։ Այս ձեռագիրը ևս կը գտնուի ի Ս. Յակոբ, 265 թուահամարով։

Իր գրչէն մեզի հասած են շատ մը յիշատակարաններ և քանի մը վերտառութիւններ։ Կարեւորները կը ներկայացնենք այստեղ, ամբողջութեամբ կամ մասամբ, դասաւորուած ժամանակագրական կարգով։

1. — 1288. — Պրուսայի Աստուածաշունչէն. —

«... Ի ժամանակս աստուածապաշտ արքայի Լեւոնի՝ որդւոյ Հեթմոյ, և ի նորուն աստուածաւէր անդրանկի Հեթմոյ տէրութեան աստուածապան բերդիս Լամբրոնի, և ի կաթողիկոսութեան աստուածահաճոյ կրկին ծերութեամբ պատուեալ տեառն Յակովբայ, ՉԼԴ [= 1285] թուականին Հայոց գրեցաւ տառս յաստուածապան սրբաբանս մեծի ուխտիս Սկեռայի, ընդ շքով թեոյ աստուածապան սուրբ նշանիս և սրբոյ Փրկչիս, յառաջնորդութեան տեառն Մինասայ: ... Ըստ բանի սրբոյ ուրումն, որում բողծոյ ոք՝ նմին և հասանել ջանայ: Վասն զի բուռն է քան զմահ սէր, զոր ջուրք բողծմք ոչ կարեն շիջուցանել, մանաւանդ յորժամ յԱստուած իցէ առփռւմն: Այսպիսեաւ երանելի ըզձիւք առ ստացումն աստուածաշունչ տառիցս վառեալ սրբանունդ պատանին Խաչատուր, թիւագրութեամբ Դէորգեայ վարդապետի, առ որում կայր ի վարժս կրթութեան բանի և գրոց, ուսումնասէր դպիրն Խաչատուր, ինքնագիր երկաւք ստացաւ զգիրս Մինդոցն, զԴատաւարացն և զԹագաւորութեանց: Եւ վասն ոչ բերելոյ տկար մարմնոյն զերկս գրութեանն՝ աւժանդակեաց սնուցիչ նորին և քեռի աստուածապաշտ քահանայն Աստուածատուր, և սակս աղքատութեան կարծեաց՝ նախ զնոր կտակարանս ևս գրել իբրև զյայտ հորկաւոր: Եւ դարձեալ յԱստուած խրախուսեալք՝ իմով ձեռամբ Ստեփանոս Գոյնեւր երիցանց փցուն գրչի ստացան զաստուածային գիրս սրբոց մարգարէիցն և զսրբադրաց սմանց, յՉԼԷ [= 1288] թուականիս ...» — Զ. Գ. Զարբ., Մատ. Հայկ. Թարգ., էջ 156-7:

2. — 1290. — Սոսյ Աւետարանէն. —

«... Արդ գրեցաւ սա ի լսարանում խցկան ի հիւսիսակողմն թիկունս լերինս որ կոչի Արմէն, որ և հուպ կայ յելից անմատոյց ամբոցին Լամբրոնի, այն որ երեւելի ճսխութեամբ նստի ի գլուխն Տարսնի՝ յառաջնում դահաւանդի ահաւոր լերինն Տաւրոսի, ի թուականիս Հայոց ՉԼԹ [= 1290], ի հայրապետութեան տեառն Ստեփանոսի յառաջնում ամի և ի թագապահութեան Հայոց խաղաղարար և բարեհամբաւ արքայորդւոյն

տեառն Հեթմոյ սրդւոյ Լեւոնի: Եւ գրեցաւ յազնիւ և յամեն ընտիր աւերիակէ, տինա, և յարուեստ բանի ոչ յաննշան դրչէ, այլ լի և կատարեալ արուեստիւ ի բանս, ի բառս, ի լծորդս, ի բոցատոս, և ի արտհմունս առողմնութեանց: Վասն որոյ աղաչեմ զհանդիպողոց և զվայելողոց աստուածեան տառիս, սրտի մտաւք յիշել ի Քրիստոս զկոստանդին քահանայ զատացող սորին և զկանխագոյն ի Քրիստոս հանգուցեալ ծնողսն իւր և զամուսինն իւր, և զամենայն զգարմն իւր և զուսուցիչս: Եւս առաւել զբարեաց յիշատակաց արժանի հոգեւոր մայրն և զսնուցիչ նորին զտիկին Ալիծ կրօնուհար՝ համեստ և պատկառելի վարուք ծերացեալ, և ամաւ յառաջ ի Քրիստոս հանգուցեալ. և զիս զմեղուցեալ գրիչս Ստեփանոս Գոյնեւր երիցանց, և զծնուղսն և զուսուցիչսն իմ ...» — Զեռագիր Տեառ Սահակ կթղ. Խապայեանի:

3. — 1292. — Էջմիածնի Աստուածաշունչէն. —

«Փառք... Որ ներեաց անարժանիս և ևս զաւրութիւն տկար և մեղաւք լցեալ անձինս մեղաւոր հողոյս Ստեփանոս Գոյնեւր երիցանց, որ թէպէտ և սպասաւորական աշտիճանի վիճակեալ էի, սակայն ամաչեմ կոչել զիս ի բարձրագունէն, այլ մականունութեամբ կոչիմ Գոյնեւր երիցանց: Որ յայտ առփելի սիրով անխտոր և անշեղլի մտաւք՝ ի յետին ժամանակի իմոյ ցանկացաւ կղեալ աստուածաւանդ մարգարէական բանից հնոյն, և աստուածայրականին Յիսուսի լուսափառ նոր վարդապետութեան: Եւ իմոյն երկաւք և բողծմ աշխատութեամբ զփառք տենչանաց սրտիս լցի, և յանդհանաւ աւարտեցի զաստուածաշունչ գիրս բովանդակ, և զայլ պիտանացու և զյոյժ հորկաւոր եկեղեցական աւանդութիւնս ըստ իմոյ կարողութեանս խոշորագիծ գրով: Արդ աղաչեմ զամենեւեան զհանդիպողոց որք ուսէք ի կենաց մանանայէս մտաւք, և զպատուք ծառա հոգւոյ՝ կենդանաբուղիս ջրովս աստուածայնով արբուցանէք, յիշեսցիք ի Քրիստոս զհոգեւոր հայրն իմ և լուսաւորիչ զԴէորդ վարդապետն, և զհամակամ աշա»

կերտ նորին զՍաշատուր, յորոց աւրինակաց և զգիրքս գրեցի բազում խնամարկութեամբ ի նոցանէ: Այլ և մեղաւք թաթաւաւ անձին գրչիս՝ մեղաց թողութիւն հայցեցէք ի Քրիստոսէ: Նա և մերն ծնողաց և եղբարց և քերց հարազատաց, նաև ուսուցչաց և սննդակից բնկերաց մերձակայիցս և անմերձից: Յիշեսլիք ի Քրիստոս զկոստանդին քահանայ Տարսուսցի և զծնուղոսն իւր և զհոգեւոր մայրն իւր, որ բազում գութ խնամաց ցուցեալ է նոցա յիս: Յիշեսլիք և զԴաւիթ սարկաւագ յորոյ արդեանցն կայ ի նիւթ սորին: Յիշեսլիք և զՎահրամ որդի Գորգոյ որ աւգնեաց ի նիւթ սորին: ... Թուական 2000 [= 1292]: — Շողակաթ, Հայգ. Ժողովածու, Վաղարշապատ, 1913, Տախտակ 2:

4. — 1297 էն առաջ. — Վերադառնութիւններ.

ա. — [Խրատ վասն հանգամանաց հեգից] «Գէորգոյ վարդապետի արարեալ ի խնդրոյ Ստեփանոսի մականունն Գոյներերիցանց կայթառանցւոյ մեղսաներկ անձին»: — Գրչութեան Արուեստի Լեզուական-Քերականական Տեսութիւնը Միջնադարեան Հայաստանում, Լ. Գ. Խաչերեան, Երևան, 1962, էջ 287:

բ. — «Խրատ Գրչութեան, զոր արարեալ էր զսա յառաջագոյն Գէորգոյ Վարդապետի ի խնդրոյ ուրումն, զորոյ զպակասն ի նմանէ յետոյ իմ ի Վարդապետէն խնդրեալ և նա կատարեաց զխնդրուածս իմ, եղեալ յառաջ զԱռիստակիսի արարեալն, և զթերին ի նմանէ կատարեաց ինքն ինձ նուազս Ստեփանոսի Գոյներերիցանց, որոց ողորմեսցի Տէր արարողին և խնդրողին»: — Նոյն, էջ 308:

5. — 1297. — Եւդոկիոյ Աստուածաշունչէն. —

«Գրեալ ձեռամբ Ստեփանոս Գոյներերիցանց ի 2002, ի թագաւորութեան Հայոց Սմայատայ և ի կաթողիկոսութեան տեառն Գրիգորի»: — Մատ. Հայկ. Թարգ., էջ 156:

6. — 1297. — Եսայի Մարգարէէն, 200. Ս. Յ. Թ. 356. —

«Փառք ... Բաղձանաւք առ ի Քրիստոս յուսոյն շարժեալ աստուածաւէր

քահանայ ոմն՝ անուն Ոսկեհեր, և ի փութամութիւն տաճարին Աստուծոյ զոր կանգնեաց յանուն Սրբոյն Ղազարու, յաստուածապաշտ քաղաքն Ատանա, կամեցաւ ստանալ զաստուածաբան գիրս մարգարէին Եսայայ: Եւ առ այս թախանձեալ զմեղսաներկ գրիչս Ստեփանոս Գոյներերիցանց. և ես թէպէտ վասն ի ծերութիւն հոկեալ, և նուազութեան աշաց և բթութեան զգայարանաց, որոց առաջութեամբն ի ճաշ կատարին որոշուեալք, և զարգարուն յաւրինին ձեք՝ աղքատացեալ, այլ՝ ոչ կտացի անլուր լինել խնդրողին. խոշոր և մացառոտ զծիւ ձարբռեցի զսուրբ գիրս զայս, ի վայելս Ոսկեհերի և ի զգուշութիւն անձին ի կեանս, և յետ մահու յիշատակ բարեաց որոց Տէր ժառանգեցուցէ, որք սպասուորեն սուրբ տաճարին Սուրբ Ղազարու: Զորս աղաչեմ զարքաւէր ժառանգաւորսդ սուրբ տաճարիս և սուրբ մատենիս, միամիտ սրտիւ յիշել յաղութս զստացուղ սորա զՈսկեհեր քահանայ և զծնուղս նորին, և զամենայն զարմն իւր, ևս և զտառապեալ ոգիս զնուաստ գրաւոյս, և զծնուղսն և զուսուցիչսն իմ ի Տէր, և դուք յիշեալ լիջիք յառատ ողորմութիւնն Աստուծոյ: Գիրքս այս ի թուին 2002 [= 1297] աւարտեցաւ ի փառս Աստուծոյ, ի թագաւորութեան Հայկազեան ազգիս Սմբատայ և ի կաթողիկոսութեան տեառն Գրիգորի»: — Յուլիան 200. Ս. Յակոբեանց, Գ. Հատոր, էջ 277:

7. — 1300. — Հին և նոր պատմութեանց Ժողովածոյէն, 200. Ս. Յ. Թ. 368, 369. —

«Փառք ... Ես մեղաւոր հոգս Ստեփանոս ցանկացայ աստուածաշունչ գրոց ստանալ և կատարեաց Աստուած զփառքսն իմ, և գրեցի որպէս հանդիպեցաւ, երեք գիրք ի տուփ մի, և այլ շատ, և այլ սակաւ, և հանդիպեցաւ այս գիրքս վերջոյ քան զամենայնսն: Եւ զի էի ես կարի յոյժ տկարացեալ յաշաց, և տագնապ մեծ ի մահմտականացն, և էր գիրքս յոյժ նուրբ՝ կամեցայ ի նոր պատմութեանցս զայսչափս ի հետ գրել. կէս գրոցս հին պատմութիւն, և կէս գրոցս նոր: Աղաչեմ ներել սղախանացս և խոշոր

ձարոտանացս, զի յոյժ վշտաւք և տա-
ռապանաւք գրեցի: Աղաչեմ ներել և թո-
ղութիւն խնդրել յանցանաց իմոց ի Քրիս-
տոսէ, և ինք ձեզ թողցէ: Գրեցաւ ի թուիս
25թ [= 1300], ի դառն ժամանակիս,
քանզի զլամպրունին քաղաքն և զայլ
շրջաքնակս այրեցին մահմետականքն, և
մեք մազապուրծ հազիւ հազ կտրացաք
գերծանել Աստուծոյ աւգինութեամբն, և
այժմ կամք յերերման և ի սասանման,
զոր Տէր Յիսուս և իս արասցէ բարեխաւ-
սութեամբ սուրբ վկայիցն իւրոց: զի
վասն ծովացեալ մեղացն իմոց այս ամե-
նայն գործեցաւ: — Յուցակ 260. Ս.
Յակոբեանց, Դ. Հատոր, էջ 16:

8. — 1307. — Երևանի Աւետարանէն,
թ. 7691. —

«Յիշխելիք... և զսակաւ աշխատաւդս
ի սմա վասն ուղղութեան՝ զմեղաւոր հոգս
Ստեփանոս Գոյնեբիցանց...»: — Լ. Ս.
Խաչիկեան, Յիշատակարաններ ԺԴ. Դարի,
էջ 52:

9. — 1310. — Գործոց Առաքելոց Մեկ-
նութենէն, 260. Ս. Յ. Թ. 700. —

«Փառք... ի թվականիս մերոյ ազգի
25թ, մեղաւոր հոգս Ստեփանոս Գոյնեբի-
ցանց՝ էի յառաջ ամօք եկեալ ի կիպրոս
կղզի, իբր թէ ի բքախառն հողմոց փա-
խուցեալ և սակաւ մի յանդորրեալ՝ մերձ
յաստուածասէր ծառայք Տեառն եկեալ
յարեցեալ, և բազում խնամս գթոյ ի նո-
ցանէ դաեալ, Ստեփանոս ոմն Այսսոյ մա-
կանուն Գորգանց, հանդերձ աստուածասէր
մարբ և քերբ և զուգակցաւ. և էին մայրն
և քոյրն բազում ամօք այրիք, պատուե-
լոյ արժանաւորք, ըստ առաքելական հրա-
մանացն: Էր և ի տանս աստուածամերձ
այր մի անուն Յակոբ, յաշխարհական
հանդերձիւ, այլ գերազանցեալ առաքի-
նութեամբ քան զյոքունս: Եւ ես ի սոցա
միջի որպէս յաստուածատունկ բուրաս-
տանի մխիթարէի ի սոցանէ զօրհանապազ:
Եւ յառաջ ամօք ի հրամայական խնդրոյ
տեառն Յոհաննիս յեղբօրէ թագաւորին
Հայոց Հեթմոյ, ի մեծ և ի սուրբ վար-
դապետէն Գէորգեայ Լամբրոնացոյ աշ-
խատասիրեալ կայր օրինակ համառօտիս
մերձ առ մեզ իւր ձեռացն գրով որպէս
թէ յիսաւն. և թէ կամենայք տեսանէք

ի գրոցս նախերգանի զոր առ երիս
խնդրողն առ տէր Յոհաննէս է գրեալ
նոյն վարդապետն Գէորգ: Ես եզի ձեռն
յԱստուած ապաստան եղեալ, և նա ես
կարողութիւն հասանել յաւարտումս: —
Յուցակ 260. Ս. Յակոբեանց, Ե. Հատոր,
էջ 306-7:

10. — 1310. — Կերլայի Գործք Առա-
քելոցէն. —

«... Գրեցաւ պրակք սուրբ Առաքե-
լոցն, կաթողիկէիւքն հանդերձ, հրամա-
նաւ աստուածասէր և բարեպաշտ պարո-
նին տիկին Ալիծին, մաւրքաւր թագա-
ւորացն Հայոց, ի մխիթարութիւն կենաց
իւրոց և յիշատակութիւն հոգւոյ իւրոյ,
ի ձեռն իմոյ նուաստիս Ստեփանոսի Գոյ-
նեբեբիցանց: ... ի թուին 25թ գրեցաւ,
ի բազմաթշուառ ժամանակի, որոց տա-
րակուսելոցն այց արասցէ մարդասէրն
Աստուած...»: — ԺԴ. Դարի Յիշատա-
կարաններ, էջ 68:

11. — 1312. — Կերլայի Յովհաննու
Աւետարանէն. —

«... Գրեցաւ աստուածաբան աւետա-
րանս Յոհաննու ի հրամայական խնդրոյ
աստուածասէր և բարեպաշտուհի պարոնին
տիկին Ալիծի սինէջալէսի կիպրոսի, որ
էր դուստր պարոն Հեթմոյ, որ տէր էր
լամպրունին, յիշատակն նորա աւրհնու-
թեամբ, և ողորմեցի նմա Քրիստոս Աս-
տուած, ամէն: Արդ, վերոյգրեալ բարե-
պաշտուհի պարոնն բազում ամս խնո-
մարկեաց զիս բազում և մեծ գթով, գրեթէ
որպէս որդեաւոր ծնաւդ զանդրանիկ իւր,
այնպէս գթաց ի նուաստս և յանարժանս:
Եւ ես յետնեալս յամենայն բարեաց,
սուտանաւն Ստեփանոս, որ ամաչեմ ի
գերազանէ քահանայ տնուամբ կոչիւ,
այլ մականուամբ Գոյնեբեբիցանց: ...
Գրեցաւ ի թուին 25Ա, ի Դեկտեմբ. իթ,
ի կիպրոս կղզի, ի Մազուսայ, ընդ հո-
վանեաւ սուրբ Աստուածածնին: ... Այլ
յինէն, ձերպեցելոյս մարմնով և մտաւք,
հազիւ աշապիս ծրագրեցաւ, զգեղեցիկն
վեհքն ծրագրեն, զտեսանաւորդ աղաչեմ
մեր յանցանացն թողութիւն շնորհել...»: —
Նոյն, էջ 68-9:

12. — 1314. — Սաղմոսարանէն, 260.
Ս. Յ. Թ. 265. —

«Փառք... Ի թուականիս Հայոց ԶԿԳ, Ի թաղաւորութեան Հայոց Աւշնի, և Ի կաթողիկոսութեան Կոստանդնույ, եղև կատարումն գրոցաւ: Յերեսս անգեալ աղաւթն, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս՝ յիշեցէք Ի բարին զարժանին յիշման գառմ Աւիթն զսինէջալէսն Կիպրոսի, որ է զուսար պատրոն Հեթմոյ, որ էր տէր Լամպրունին, որոյ սղորմեացի նմա Տէր Աստուած, ամէն: ... Գրեցաւ յընտիր աւրինակէ տինա կատարեալ յարուեստ գրչութեան Ի Կիպրոս կղզի, Ի քաղաքս Մաղուսա, Ի վանքս Հայոց, ընդ հովանեաւ Ս. Աստուածածնիս և Ս. Յովնանու Աւետարանչի: ձեռամբ մեղաւոր հոգոյ և անարժանի, Սահփանոսի Գոյնեբերիցանց...» — Յուլի 26. Ս. Յովնանու, Գ. Հատոր, էջ 61-2:

13. — Թուականը անյայտ: Արմաշի Տօնացոյցէն. —

«... Ես նուազ գրիչս Սահփանոս մականուն Գոյնեբերիցանց, ութ և տասն ամ կացի առ սոս սուրբ վարդապետին մեծին Գէորգեա Լամբրունացոյ...» — Բ. Մ. Վ. Կիւլէսէրեան, Ժողովուրդին Տօնացոյցը, 1901, էջ 60:

Հետագայ Գրիչներ լաւ վկայութիւններ կու տան Սահփանոս Գոյնեբերիցանցի մասին: Ատոնցմէ կրնանք յիշել հետեւեալները:

1. — 1298 թուին, Իր աշակերտներէն Վահրամ սարկաւազ կը գրէ. «Նաև առ սպապայսղ հանդիպօղս և ընթերցօղս կամ զաղափարօղս մաղթանք բարւոյ յիշման արժանաւորել զհօգևոր հայրն իմ և զուսուցիչ, որ իբրև զհօր մաքրէ զիմ զմարմնական ախորժակս՝ յաստուածայինսն յորդարելով հանապազ աննախանձաբար, զՍահփանոս Գոյնեբերիցանց» — Կիւլէսէրեան, Յուլի 26. Ղալաթիոյ, 1961, էջ 478:

2. — 1321 թուին Սահփանոս երկայն կը գրէ. «Արդ, թէպէտ և անարհեստ էի գրչութեանս, փանաքի և անյարմար, այլ հանդիպեալ լաւ և ընտիր աւրինակի, որ զբաժ էր Սահփանոս Գոյնեբերիցանց, այն որ լի էր և պատարուն յարհեստ գրչութեան և ընդ բնուս հռչակեալ, նաև բանիւ կատարեալ և հօգւով լցեալ, որ-

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

(FREE LIBRARY, PHILA. PENNA U. S. A.)

Դ.

ԶԵՌԱԳԻՐ ԹԻԻ 122 — ՀԱՄԱՌՈՏ ՃԱՆՈՑ

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ. —

Թուլքի՝ 92: Պանպանտիկ՝ 2, մագաղաթեայ մատենի վերջաւորութեան, որոնք կը պարունակեն հին երկաթագիր հատուածներ Նոր կապարանէն: Մեծութիւն՝ 13 × 9 × 3 սմ., 27 տող իւրաքանչիւր էջի վրայ: Դրուքիւն՝ երկուսն, մանր բոլորգիր — սև մելանի կոզքին գործածուած է կարմիր մելան վերնադիրներու համար և գորշ մելան զարգարանքներու համար: Կոլի՝ տախտակեայ կաշեպատ — մաշած: Նիւր՝ կարծր այլ ողորկ և փայլուն թուղթ — շատ տեղեր գունատած ժամանակի աղդեցութեան տակ: Թուական՝ մօտ 1251, «Ի թաղաւորութեան Հայոց Հեթմոն (1) ... Ի հայրապետութեան Տեառն Կոստանդնու (2) ...» Դրուք՝ Յովհաննէս, Տեղի՝ «Ի գաւառիս ՅԱԼՈՒՏ և Ի մենաստանիս ԱԿՆԵՐ» վերջին կապով՝ Մատթէոս եպիսկոպոս: Թուական Կապի՝ ՌՃԳ (1103 + 551 = 1654): Կուսակաւարմի՝ չորս հատ: Թերուքիւն՝ մի քանի թերթեր ինկած են 33 րդ թուղթէն ետք:

(1) Հեթմոն Ա. Թագաւոր Կիլիկիոյ:

(2) ԿՈՍՏԱՆԴՆՆ Ա. Կաթողիկոս Հայոց (1221 - 1267):

պէս ահա յայտնի է իմաստնաց և սոսոյզ գիտողաց. զի լի և կատարեալ էր արուեստիւ, Ի բանս, Ի բոսս, Ի լծարդս, և Ի բացասս, և Ի արհմասնս առաջանութեանց» — Ժ. Դրուքի Յիշատակարաններ, էջ 169:

3. — 1358 թուին Գրիչ Աւագ երէց կը կրկնէ միեւնոյն վկայութիւնը Սահփանոս Գոյնեբերիցանցի մասին: — Տես, Արա. Արք. Սիւրմէեան, Յուլի 26. Հալէպի, 1935, էջ 118:

Ն. ԵՊՍ. ՇՈՎԱԿԱՆ